

Михаил Булгаков

ПИСМА ЈЕЛЕНИ

Превела

НАДА УЗЕЛАЦ

БУКФАН

УВОДНА НАПОМЕНА

Михаил Афанасјевич Булгаков – чији је најпознатији роман *Мајстор и Марјарийа* неодољиво, несумњиво ремек-дело које заслужује, баш као и Сервантесовог *Дон Кихота*, да га читамо свако године по једаред – женио се трипут. Истински и дубоко био је заљубљен тек у трећу жену, Јелену Сергејевну Шиловску. *Мајстора и Марјарију*, фантазију о Ђаволу, која здружује дух Николаја Гогоља и Фјодора Достојевског, Булгаков је започео 1928. године, али наставиће да га пише тек кад је, концем фебруара 1929, упознао Јелену. Најпре га је избегавала. Заклела се да неће излазити из куће, нити одговарати на његове телефонске позиве или примити ма и само једно једино писмо од њега. После годину и по дана изишла је на улицу. И кога је срела? Булгакова. Била је то љубав као гром из ведре неба. Мада је била већ удата и имала двојицу синова, Булгаков се у њу страсно заљубио и приликом тог другог сусрета признао јој је да више не може да живи без ње. Годинама доцније Јелена је написала: „Била сам жена генерала Шиловског, дивног, племенитог човека. Били смо оно што се назива срећна породица: муж на високом положају, два лепа сина. Углавном, све је било фино. Али, кад сам упознала Булгакова, знала сам да је то моја судбина, и то упркос свему, упркос неизрециво тешкој трагедији раздвајања од деце.

Брзо, неуобичајено брзо, показало се да је то љубав која ће трајати целог мог живота.“ Заљубила се у сиромашног, прогањаног и забрањеног писца, који је једва састављао крај с крајем, и прихватила да с њим дели све животне ризике којих је било напретек. Булгаков се развео од своје друге жене. Јелена се октобра 1932. године развела од Шиловског и следећег дана се удала за Булгакова.

Булгаков је водио дневник, али му га је полиција конфисковала 1926. Сећајући се тога, Булгаков је, 1933, наговорио Јелену да води свој дневник. Повремено је, уместо жене, и он сам писао у том дневнику. То су године кад Булгаков пише своје ремек-дело. Јелена га у том писању подржава и подстиче као нико други. Булгаков ће свој сусрет и однос с Јеленом такорећи пренети на сусрет и љубав Мајстора и Маргарите у роману. Речени дневник, заједно с писмима у овој књизи, које је Булгаков писао Јелени док је ова била на опоравку изван Москве, представљају главни извор за податке о пишчевом животу у његовим последњим годинама. То је безмало живот у писмима. Уз то, кроз писма присуствујемо мукама у рађању *Мајстора и Маријаритије*.

Михаил Булгаков ће умрети 1940. године, али до последњег трена, већ у самртној постељи, он ће радити на роману. Успео је да заврши роман. Наравно, у то доба роман није могао да буде објављен. То је Сталиново време. Али, Јеленина љубав према Булгакову није престала после његове смрти. Наставила је да се неуморно бори да сачува и објави мужевљева дела. Захваљујући њој, објављен је *Позоришни роман*, као и интегрална верзија цензурисане *Беле њарде*. Роман *Мајстор и Маријаритија* објављен је у неколико наставака, 1966. и 1967. Јелена је умрла 1970.

Ђаво у роману, прерушен у извесног професора Воланда, долази у град и изазива прави ршум. Али, Ђаво симпатише Мајстора, и кад Мајстор, у своме лудилу, спаљује свој рукопис о Јешуи (име за Исуса), Воланд му га враћа, уз речи да *рукојиси не љоре*. Булгаковљеви рукописи нису не-

стали, али само зато што их је из ватре времена спасла Јелена. Таквој жени пише Булгаков речи прожете љубављу из своје грознице стварања. Кад то знамо, ниједна реч у овим писмима више није свакодневна, колико год нам тако изгледала.

J. A.

1938

27. мај

Драга Љусењка, јако те љубим!

Једно ме брине, како си изашла са својом свитом? Да ли си жива и здрава после тог воза? Мислио сам да ће данас стићи телеграм, али Настја¹ каже: „Какав телеграм? Данас су они на пијаци.“

Твој воз испраћао је цез из звучника изнад станице². Награђени Јевгеније³ замишљено је бројао новац код нас на дивану, ручао је код мене и писао Настји писма.

Увече – у Бољшом сцена Сусањина у шуми, затим код Јакова Леонтјевича. Ноћу – Пилат. Ах, како је тешка, замршена грађа! То је – јуче. А данашњи дан, бојим се, одређује стил мог лета.

У 11 сати пре подне Соловјов⁴ с либретистом (редитељ Иванов). Два сата најмучнијег разговора са свакојаким петљанцијама. Затим је почео телефон: Мордвинов о Потоцком, композитор Јуровски о свом „Опанасу“⁵. Олга о прекуцавању романа, Јевгеније⁶, који ме позива сутра на ручак и Городецки једнако о том истом „Опанасу“.

Уз све то – Серјожа Јермолински. Прошетали смо, затим је ручао код мене. Узео је старе часописе, пози-
вао у своју дачу, говорио о теби.

Увече Пилат. Бесплодно. Соловјов ме је избацио из колосека. Постоји једна рупа у грађи. Срећа да ни-
је у другом поглављу. Надам се да ћу је испунити до следећег прекуцавања.

Занимљиво писмо (наравно, на Пироговску 35а, ст. 6!) из архива Горког.

„Према подацима које имамо (?!), Ви би требало да имате аутографе Алексеја Максимовича...“, те их, кажу, предајте архиву. Сутра ћу да напишем да су ти подаци неосновани и да аутографе Горког немам.

Па, ево и ноћи. Уморан сам. У купатилу шушти вода. Време је за спавање.

Љубим те, драга моја. Одмарај се, молим те. Не мисли ни о театрима, ни о Немировичу, ни о драм-
ским писцима, ништа не читај осим умашћених и ра-
скупусаних преведених романа (а можда их у Лебедја-
њу нема?).

Нека лебедјањско сунце буде над тобом попут сунцокрета, а сунцокрет (ако га има у Лебедјању!) по-
пут сунца.

Твој М.

Пољуби Сергеја, реци да му поручујем да те чува!

30. мај
Јутро.

Драга Љусењка! Стигла је Сергејевљева разгледница са сликом ножа и пара који се љуби, и твоја, у којој пишеш о развоју животне енергије. Не замараш ли се тиме?

Роман се већ прекуцава. Олга лепо ради. Сада је чекам. Приближавам се крају 2. поглавља.

Настја је веома вредна, брине се о мени. Љубим те јако, драга моја. Журим да дам дописницу Настји.

САДРЖАЈ

Уводна напомена (Ј. А.)	7
-------------------------------	---

1938

Писма Јелени	13
Напомене	83
Фотографије	89
Јовица Аћин: <i>Смех у режиму смрти</i>	115